

ТЕНДЕНЦІЇ ТОРГОВЕЛЬНОЇ СПІВПРАЦІ УКРАЇНИ З ЄС

ЦЕПКОВА Віра Сергіївна - Інститут міжнародних відносин КНУ ім. Тараса Шевченка

В статті проаналізована динаміка торгового співробітництва України со странами ЄС. Определены наиболее значимые аспекты торгового сотрудничества, в частности наиболее перспективные отрасли. Также в статье рассмотрена динамика и особенности торговых услуг. Автор подчеркивает приоритетность европейской интеграции, а также необходимость модернизации национальной экономики в соответствии с требованиями ЕС.

Ключові слова: ЄС, зовнішня торгівля, товари та послуги, євроінтеграція, експорт, імпорт, зовнішньоторговельне сальдо.

Актуальність дослідження

У Законі України «Про засади внутрішньої та зовнішньої політики», що був прийнятий у 2010 р., зокрема, у статті 11 Закону серед засад зовнішньої політики визначальною є «забезпечення інтеграції України в європейський політичний, економічний, правовий простір з метою набуття членства в Європейському Союзі» [1]. Міжнародна економічна інтеграція передбачає декілька етапів, серед них найбільш вирішальним є створення зони вільної торгівлі та наближення економічної системи країни-претендента до інтеграційного об'єднання. Ефективний розвиток торговельної співпраці беззаперечно сприятиме створенню і зони вільної торгівлі, і досягненню вищих щаблів інтеграції. Країни Європейського Союзу є одними з найбільших торговельних партнерів України не тільки в торгівлі товарами

й послугами, але й у торгівлі капіталами і в переміщенні людських ресурсів, що актуалізує дане дослідження і його необхідність, зважаючи на зовнішньополітичний та економічний курс України.

Аналіз останніх досліджень та публікацій

Тематика європейської інтеграції України є вкрай популярною останні десятиліття. Різним аспектам торговельної співпраці присвячено праці багатьох вітчизняних вчених, зокрема М. Кордона [2], Д. Покришки [6], В. Пятницький [7], О. Шнирков [9] та багато інших. Основна увага науковців зосереджена на окресленні проблемних сфер розвитку торговельних відносин України та країн ЄС, а також необхідності модернізації національного виробництва та підвищення рівня конкурентоспроможності вітчизняної економіки.

Мета статті

Проаналізувати торговельні відносини України з країнами ЄС та окреслити перспективні напрями співпраці в цьому напрямі.

Виклад основного матеріалу

Після набуття чинності Угоди про партнерство і співробітництво Указом Президента України «Про затвердження стратегії інтеграції України до Європейського Союзу» від 11 червня 1998 р. (остання редакція цього указу відбулася 30.09.2011 р.) було

визначено основні напрями інтеграційного процесу [8], який передбачає наступні кроки:

- адаптація законодавства України до законодавства ЄС, забезпечення прав людини;
- економічна інтеграція та розвиток торговельних відносин між Україною та ЄС;
- інтеграція України до ЄС у контексті загальноєвропейської безпеки;
- політична консолідація та зміцнення демократії;
- адаптація соціальної політики України до стандартів ЄС;
- культурно-освітня і науково-технічна інтеграція;
- галузева співпраця;
- співробітництво у галузі охорони довкілля.

Зовнішня торгівля традиційно є одним з основних чинників економічної динаміки України. Структура зовнішньої торгівлі дозволяє мати уявлення про конкурентні позиції країни на світових ринках, виявити економічні «ніші», в яких вона є конкурентоспроможною. Отже, стан і розвиток торговельних відносин із ключовими зовнішніми партнерами має критичне значення для економічного розвитку України. Останнє полягає у важливості змін зовнішнього попиту як джерела зростання промисловості та сільського господарства, чинника просування інвестиційних ініціатив через забезпечення імпорту обладнання й товарів, що використовуються в модернізаційних проєктах вітчизняного бізнесу. Разом з тим певні зовнішні збурення здійснюють вирішальний вплив на економічне зростання в Україні, розвиток промислового виробництва. Йдеться про світові цінові коливання на різних ринках, що зумовлюють корекцію чи посилення товарної і технологічної спеціалізації України в міжнародній торгівлі (з позитивними чи негативними наслідками для довгострокового зростання та конкурентоспроможності національної економіки), а також про значну вразливість економіки країни до зовнішніх дестабілізаторів, особливо в умовах фінансової чи економічної кризи.

Розвиток подій протягом останніх трьох років є яскравим підтвердженням цього.

Нарощення економічного співробітництва із країнами ЄС залишається ключовим стратегічним пріоритетом зовнішньоекономічного розвитку України, реалізація якого є перспективним продовженням діалогу між Україною та ЄС у процесі прагматизації двосторонніх взаємовідносин [6].

Водночас науковці зазначають: це також надає додаткового стимулу і слугує сигналом для продовження діяльності з підготовки до започаткування офіційного переговорного процесу щодо створення зони вільної торгівлі між Україною та ЄС у рамках переговорів стосовно укладання нової посиленої угоди між Україною та Європейським Союзом. Сьогодні Європейська сторона відкрито демонструє зацікавленість у поглибленні двосторонніх відносин у торговельно-економічній сфері в контексті майбутнього створення зони вільної торгівлі між сторонами, а також налаштована розпочати офіційні переговори відразу після вступу України до СОТ, що є головною передумовою для відповідних переговорів [6; 7].

Дамо кількісну оцінку зовнішньої торгівлі України з країнами ЄС за останній період. За 2013 р. експорт товарів до країн ЄС склав 16758,8 млн. дол. США і зменшився порівняно з 2012 роком на 2,1 %, імпорт – відповідно 27037,8 млн. дол. та збільшився на 3,1 %. Негативне сальдо становило 10279 млн. дол. (мінус 9104,2 млн. дол. за 2012 р.). Коefіцієнт покриття експортом імпорту склав 0,62 (за 2012 р. – 0,65).

У загальному обсязі частка країн ЄС порівняно з попереднім роком збільшилась і становила у експорті 26,5 %, в імпорті – 35,1 % (за 2012 р. – відповідно 24,9 % і 31 %). Головними партнерами в торгівлі з країнами ЄС залишаються Польща – 15,2 % і 15 %, Італія – 14,1 % і 7,7 %, Німеччина – 9,6% і 25 % та Угорщина – 9,3 % і 5,2 % від загальних обсягів експорту та імпорту країн ЄС [3].

Обсяг експорту товарів до країн ЄС зменшився проти 2012р. на 362,7 млн. дол. (рис. 3.1), у т.ч. до Іспанії на 551,3 млн. дол. (на 35,8 %), Естонії – на 150,8 млн. дол. (на 59,4 %), Італії – на 122,4 млн. дол. (на 4,9 %), Латвії – на 117,2 млн. дол. (на 39,1 %). При цьому зросли обсяги товарів до Нідерландів на 211,4 млн. дол. (на 25,5 %), Франції – на

141,4 млн. дол. (на 25,7 %), Чехії – на 116,7 млн. дол. (на 16,5 %), Словаччини – на 80,2 млн. дол. (на 11,9 %), Угорщини – на 46,7 млн. дол. (на 3,1 %), Литви – на 45,8 млн. дол. (на 16,4 %).

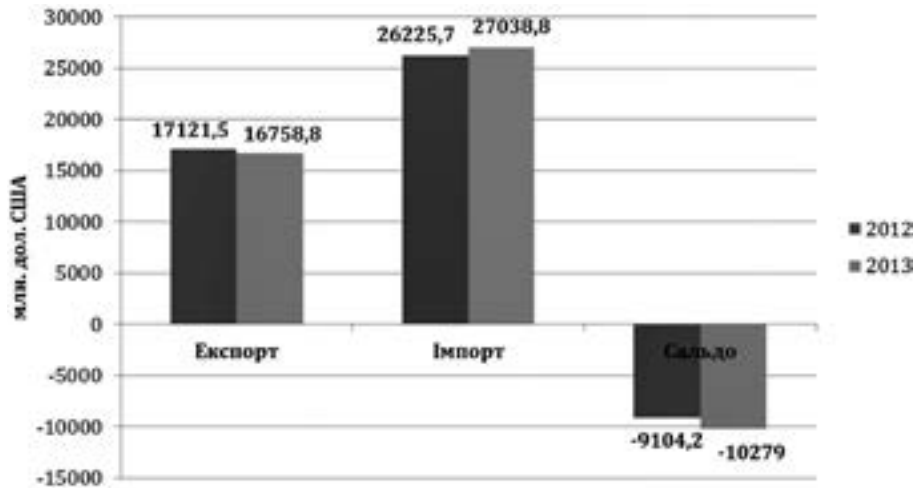

Рис. 1. Обсяги експорту та імпорту товарів з України до країн ЄС у 2012-2013 рр.

Примітка: побудовано автором за: [3]

Обсяг імпорту товарів з країн ЄС (табл. 1) збільшився проти 2012р. на 812,1 млн. дол., у т.ч. з Польщі – на 501,6 млн. дол. (на 14,1 %), Угорщини – на 240,9 млн. дол. (на 20,8 %), Австрії – на 235,1 млн. дол. (на 32,1 %), Іспанії – на 116,6 млн. дол. (на 15,6 %), Греції – на 85,5 млн. дол. (на 44,6 %). Зменшилися обсяги товарів, що надійшли з Чехії на 247,4 млн. дол. (на 19,8 %), Італії – на 147,9 млн. дол. (на 6,6 %), Швеції – на 62,8 млн. дол. (на 11,5 %), Нідерландів – на 60,3 млн. дол. (на 5,4 %) [3].

Найбільші обсяги експорту до країн ЄС склали чорні метали та вироби з них – 26,2 % від загального обсягу експорту до ЄС (Італія, Польща, Німеччина), руди, шлак і зола – 10,5% (Чехія, Польща, Австрія), зернові культури – 10,3 % (Іспанія, Італія, Нідерланди),

електричні машини – 9 % (Угорщина, Польща, Німеччина), насіння і плоди олійних рослин – 7,4 % (Франція, Нідерланди, Італія), палива мінеральні, нафта і продукти її перегонки – 6,3 % (Угорщина, Польща,

Кіпр), деревина і вироби з деревини – 3,6 % (Польща, Німеччина, Румунія).

Значні надходження з країн ЄС склали механічні машини – 12,6 % (Німеччина, Італія, Польща), палива мінеральні, нафта і продукти її перегонки – 11,2 % (Литва, Польща, Німеччина), засоби наземного транспорту, крім залізничного – 10,2 % (Німеччина, Велика Британія, Чехія),

фармацевтична продукція – 8,6 % (Німеччина, Франція, Австрія), електричні машини – 6,9 % (Німеччина, Польща, Угорщина), пластмаси та полімерні матеріали – 6,6% (Німеччина, Польща, Італія), папір та картон – 4,2 % (Польща, Фінляндія, Німеччина) від загального обсягу імпорту з країн ЄС [3].

У 2013 р. обсяги експорту-імпорту послуг країнам ЄС (рис. 3.2) склали 4203,4 млн. дол. та 4170,2 млн. дол. США і збільши-

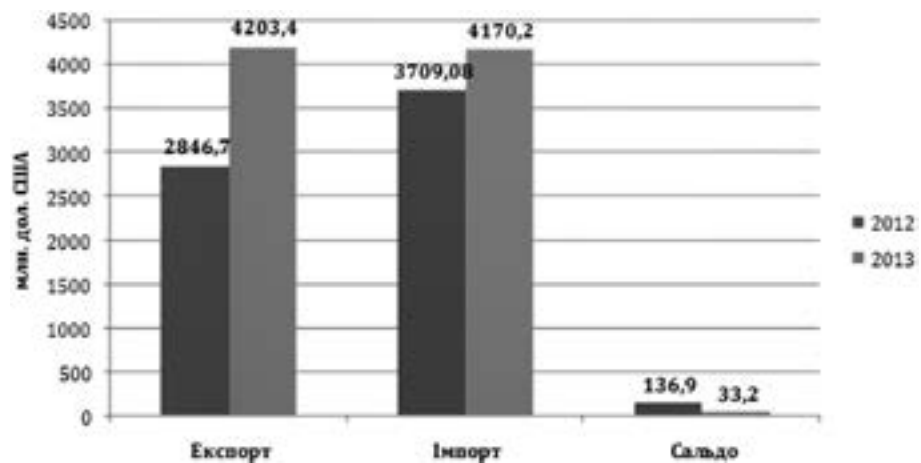

Рис. 2. Обсяги експорту та імпорту послуг з України до ЄС у 2012-2013 рр.

Примітка: побудовано автором за: [3; 4]

Таблиця 1 Зовнішня торгівля України товарами з країнами ЄС у 2013 р., вибрані країни (тис. дол. США)

Країна	Експорт	Імпорт	Сальдо
Всього по країнах ЄС	17081264	26156390	-9075125,7
Австрія	520820,7	733427,9	-212607,2
Бельгія	467609,4	708501,9	-240892,5
Болгарія	568755,4	280535,1	288220,3
Велика Британія	551421,2	1149470	-598048,6
Греція	209172,5	191974,4	17198,2
Данія	152737,2	281902,2	-129165,0
Естонія	253998,5	96439,1	157559,3
Іспанія	1539019	746789,2	792229,5
Італія	2480017	2234550	245467,3
Латвія	299803,4	100707,9	199095,4
Литва	279060,4	911919,6	-632859,2
Нідерланди	829939,3	1122045	-292105,6
Німеччина	1645030	6807143	-5162112,9
Польща	2576196	3567097	-990901,0
Португалія	343915,2	72151,8	271763,4
Румунія	551597	929747,9	-378150,9
Словаччина	672629,7	587691,9	84937,8
Угорщина	1510219	1159568	350650,6
Франція	549134,4	1664414	-1115279,6
Чехія	707040,3	1246702	-539661,2
Швеція	57110,9	544097,6	-486986,7

Примітка: систематизовано автором за: [3]

лися по відношенню до 2012 р. відповідно на 9,3 % та 12,4 %. Позитивне сальдо становило 33,2 млн. дол. (у 2012 р. – також позитивне 136,9 млн. дол.).

Питома вага експорту послуг країнам ЄС у загальному обсязі складала 29 %, імпорту – 54,5 % (у 2012 р. відповідно 28,2 % та 55,2 %). Головними партнерами в торгівлі послугами з країнами ЄС залишились Велика Британія – відповідно 18 % і 25,4 %, Кіпр – 10 % і 23,8 %, Німеччина – 16,1 % і 14,7 % від загальних обсягів експорту та імпорту послуг країн ЄС (табл. 2). Порівняно з минулим роком експорт послуг країнам ЄС зріс на 356,7 млн. дол., у т.ч. Німеччині – на 213 млн. дол. (на 45,9 %), Угорщині – на 106 млн. дол. (у 2,4 рази), Польщі – на 71,4 млн. дол. (на 50,4 %), Бельгії – на 25,9 млн. дол. (на 8,6 %), Румунії –

на 21,5 млн. дол. (на 70,4 %) та Австрії – на 21,2 млн. дол. (на 10,8 %). При цьому зменшилися обсяги послуг, наданих Естонії – на 145,5 млн. дол. (на 74,3 %) та Кіпру – на 30,9 млн. дол. (на 6,8 %).

Загальний обсяг імпорту послуг від країн ЄС збільшився на 460,4 млн. дол. Найбільше зростання спостерігалось від Великої Британії – на 352,2 млн. дол. (на 49,9 %), Німеччини – на 88,3 млн. дол. (на 16,8 %), Кіпру – на 74,7 млн. дол. (на 8,1 %) та Нідерландів – на 45 млн. дол. (на 29,4 %). Одночасно зменшилися обсяги імпорту послуг від Швеції – на 42,4 млн. дол. (на 30,9 %), Угорщини – на 21,8 млн. дол. (на 20,2 %), Португалії – на 21,5 млн. дол. (на 52 %) та

Данії – на 15,6 млн. дол. (на 32,5 %).

У загальному обсязі українського експорту країнам ЄС переважну частку мали транспортні (47,3 %), ділові послуги (14,8 %), послуги з переробки матеріальних ресурсів (14,5%), послуги у сфері телекомунікації, комп'ютерні та інформаційні послуги (13,1 %). Найбільшу питому вагу в загальному обсязі імпорту займали транспортні (20 %), ділові послуги (17,9 %), послуги, пов'язані з фінансовою діяльністю (16,8 %), роялті та інші послуги, пов'язані з використанням інтелектуальної власності (14,5 %) [4].

Обсяг прямих інвестицій (акціонерного капіталу) в економіку України з країн ЄС на 31.12.2013 становив 44423,0 млн. дол. США (рис. 3.3), що складає 76,4 % загального об-

Таблиця 2 Зовнішня торгівля України послугами з країнами ЄС у 2013 р., вибрані країни (тис. дол. США)

Країни	Експорт	Імпорт	Сальдо
Усього по країнах ЄС	4203,4	4170,2	33,2
Австрія	217,6	209,7	7,9
Бельгія	327,8	84,4	243,4
Болгарія	45,4	17,6	27,7
Велика Британія	755,6	1057,4	-301,8
Греція	63,1	36,9	26,2
Данія	146	32,3	113,7
Естонія	50,4	35,4	15
Ірландія	74,8	34,6	40,1
Іспанія	38,9	32	7
Італія	148,2	56,2	92
Кіпр	421,4	991,2	-569,9
Латвія	65,2	60,7	4,4
Литва	35,1	31,2	3,9
Мальта	92,8	3	89,7
Нідерланди	146	198,1	-52,1
Німеччина	677	614,2	62,8
Польща	213,3	165,6	47,7
Румунія	52	11,2	40,9
Словаччина	44,2	29	15,1
Словенія	33,8	6,2	27,5
Угорщина	183,2	86,2	97
Фінляндія	45,1	39,8	5,3
Франція	140,2	151,1	-10,9
Чехія	72,5	55,4	17,1
Швеція	88,4	94,8	-6,4

Примітка: систематизовано автором за: [3] сягу інвестицій в Україну (на 01.01.2013 – 43546,4 млн. дол., 78,8 %).

Головними країнами-інвесторами, на які припадає 87,1% загального обсягу інвестицій з ЄС (рис. 3.4), є Кіпр – 19035,9 млн. дол. (42,9 % загального обсягу інвестицій з країн ЄС), Німеччина – 6291,8 млн. дол. (14,2 %), Нідерланди – 5561,5 млн. дол. (12,5 %), Австрія – 3257,5 млн. дол. (7,3 %), Велика Британія – 2714,1 млн. дол. (6,1 %) та Франція – 1825,8 млн. дол. (4,1 %).

Значні обсяги прямих інвестицій з кра-

їн ЄС зосереджено на підприємствах промисловості (34,5 %). В установах фінансової та страхової діяльності акумульовано 26,0 % прямих інвестицій, у підприємствах оптової та роздрібно торгівлі, ремонту автотранспортних засобів та мотоциклів – 10,5 %, в організаціях, що здійснюють операції з нерухомим майном, – 7,8 %.

Так, інвесторами з Кіпру у підприємства промисловості інвестовано 5073,1 млн. дол. (26,7 % загального обсягу інвестицій з країни), в установи фінансової та страхової діяльності – 4895,2 млн. дол. (25,7 %), в організації, що здійснюють операції з нерухомим майном, – 2122,4 млн. дол. (11,1 %). З Німеччини та Нідерландів до підприємств промисловості надійшло 5427,8 млн. дол. (86,3 %) та 2296,0 млн. дол. (41,3 %) відповідно.

Інвесторами з Австрії та Франції найбільше інвестицій внесено в установи фінансової та страхової діяльності – 2181,0 млн. дол. (67,0 %) та 1204,3 млн. дол. (66,0 %) відповідно. З Великої Британії в організації, які здійснюють операції з нерухомим майном, інвестовано 552,6 млн. дол. (20,4 %), у підприємства оптової та роздрібно торгівлі, ремонту автотранспортних засобів і мотоциклів – 500,1 млн. дол. (18,4 %), у фінансові та страхові установи – 433,1 млн. дол. (16,0 %), а також у підприємства промисловості – 423,4 млн. дол. (15,6 %) [4].

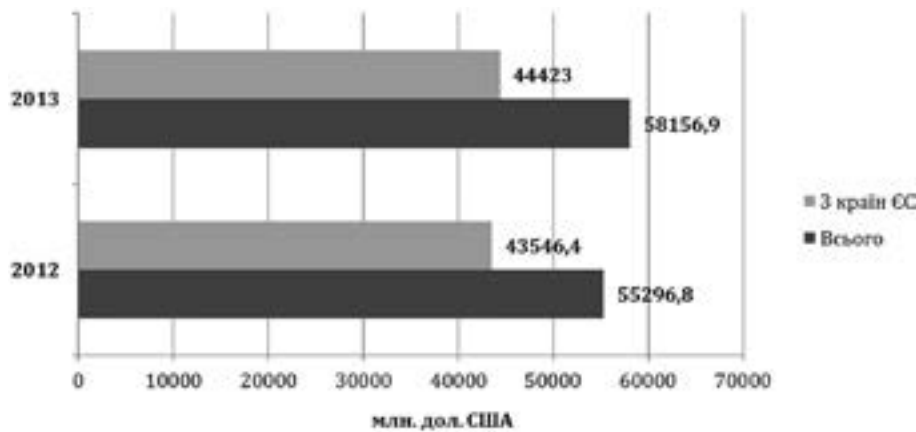

Рис. 3. Обсяги інвестицій в Україні у 2012-2013 рр.

Примітка: побудовано автором за: [3; 4]

Обсяг прямих інвестицій (акціонерного капіталу) з України в економіці країн ЄС на 31.12.2013 складав 6060,7 млн. дол., або 92,2 % загального обсягу інвестицій з України (на 01.01.2013 – 6046,6 млн. дол., 93,3 %). Найбільші обсяги інвестицій на 31.12.2013 спрямовано до Кіпру – 5818,5 млн. дол. (96,0 % загального обсягу інвестицій в країні ЄС). Друге та третє місце за обсягами інвестицій посідають Латвія та Польща, в економіку яких з України надійшло відповідно 98,8 млн. дол. та 56,4 млн. дол. США [3; 5].

Переважна частка українських інвестицій до Кіпру внесена резидентами, що здійснюють професійну, наукову та технічну діяльність, до Латвії – установами фінансової та страхової діяльності, до Польщі – підприємствами оптової та роздрібною торгівлі, ремонту автотранспортних засобів і мотоциклів.

Динаміка торговельного співробітництва України з ЄС доводить, що торговельні потоки є неоднорідними як за структурою, так і технологічним наповненням. Розвиток економічних відносин України з ЄС засвідчив наявність суттєвих дисбалансів та диспропорцій двостороннього зовнішньоторговельного

співробітництва. Їх перманентне наростання є загрозливим для стійкого розвитку країни, посилює «відірваність» національної економіки від тенденцій світового розвитку. Як наслідок, двостороння торгівля відбувається на нееквівалентній основі, коли технологічна та інноваційна рента значною мірою оплачується ресурсною рентою, що закріплює низькотехнологічну модель конкурентоспроможності економіки України [6; 9].

Висновки та перспективи подальших досліджень

Незважаючи на значну присутність вітчизняних товарів на ринках країн ЄС, у торговельних відносинах існує ще безліч проблемних аспектів, які потребують регулювання з боку як державних органів, так і міжнародних організацій. Потрібно більше уваги приділити нормам, стандартам та правилам торгівлі в межах ЄС, а також зосередитись на уніфікації технічних та фітосанітарних норм вітчизняної продукції, що експортується. Ще одним аспектом, який потребує наукового обґрунтування, є засо-

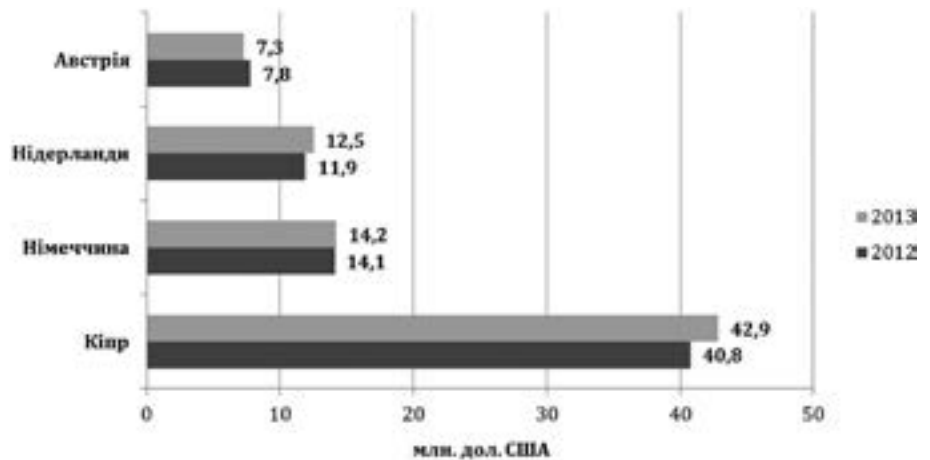

Рис. 4. Обсяги прямих інвестицій в Україну з окремих країн ЄС у 2012-2013 рр.

Примітка: побудовано автором за: [3; 4]

АНОТАЦІЯ

У статті проаналізовано динаміку торговельної співпраці України з країнами ЄС. Визначено найбільш вагомні аспекти торговельної співпраці, зокрема найбільш перспективні галузі. Також у статті розглянуто динаміку та особливості торгівлю послугами. Автор наголошує на пріоритетності європейської інтеграції, а також на необхідності модернізації національної економіки відповідно до вимог ЄС.

SUMMARY

In the article the author analyzes the dynamics of trade cooperation between Ukraine and the EU. There is identified definitely the most important aspects of trade cooperation, in particular the most promising areas. The article deals with the dynamics and peculiarities of trade in services. The author stresses on the priority of European integration and the need for modernization of the national economy in accordance with EU requirements.

би підвищення конкурентоспроможності вітчизняної продукції, оскільки після підписання угоди про вільну торгівлю між Україною та ЄС може відбутися значне скорочення внутрішнього виробництва через доступ на вітчизняний ринок більш конкурентоспроможної європейської продукції.

Література

1. Закон України «Про засади внутрішньої та зовнішньої політики України» 2411-17 від 01.07.2010 р. : [зі змінами, внесеними згідно із Законом № 1170-VII від 27.03.2014] : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2411-17>.
2. Кордон М. В. Співробітництво України з Європейським Союзом / М. В. Кордон: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://eprints.zu.edu.ua/5438/1.pdf>.
3. Офіційний сайт Державного комітету статистики України: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua.
4. Офіційний сайт Європейського комітету статистики «Eurostat»: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: ec.europa.eu.

5. Офіційний сайт Світового банку: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://worldbank>.

6. Покришка Д. С. Торговельні відносини України з Європейським Союзом в умовах глобальної невизначеності / Д. С. Покришка // Стратегічні пріоритети. – 2012. – № 1. – С. 13-21.

7. Пятницький В. ЄС зацікавлений у поглибленні відносин з Україною у торговельно-економічній сфері / В. Пятницький // Національна безпека та оборона. – 2007. – № 2 (86). – С. 20-22.

8. Указ Президента України «Про затвердження стратегії інтеграції України до Європейського Союзу» від 11.06.1998 № 615/98: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/615/98>.

9. Шнирков О. Створення поглибленої зони вільної торгівлі між Україною та ЄС: передумови та наслідки / О. Шнирков // International Review. – 2008. – № 1 (5). – С. 4-18.